

EXAMENSARBETE

Vad är skillnaden nu igen?

Självstudiematerial för studerande av finlandssvenskt teckenspråk

Emma Lidman

Tulkki AMK, viittomakielen tulkkaus

(240 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

(5/2022)

SAMMANDRAG

Humanistiska yrkeshögskolan
Tolk (YH)

Författare: Emma Lidman
Titel: Vad är skillnaden nu igen? Självstudiematerial för studerande av finlandssvenskt teckenspråk
Sidantal: 34 och 1 bilaga
Handledare: Liisa Halkosaari
Beställare: Livs 3

I detta arbete har det gjorts självstudiematerial i finlandssvenskt teckenspråk. Arbetet har resulterat i en uppgift för studerande som behandlar det finlandssvenska teckenspråkets specifika drag men också hur en teckenspråkig översättning påverkas av källtexten och översättarens roll.

I teoridelen behandlas det finlandssvenska och finska teckenspråket och deras historia, faktorer som påverkar språk och varför samma språk kan låta eller se olika ut, hur man jämför språk och hur översättning påverkar språket.

I uppgiftens används översättningar till teckenspråk som publicerats på Justitieministeriets, Social- och hälsovårdsministeriets och Statsrådets Youtube. Uppgiften består av fyra delar där varje del fokuserar på en specifik skillnad i språken eller översättningen. Tillsammans med teorin i arbetet kan studerande enklare förstå och se skillnaderna mellan finlandssvenskt och finskt teckenspråk. Arbetet innehåller också ett pilotförsök på uppgiften där det finns exempel på hur uppgiften kan göras.

I slutet av arbetet analyseras och diskuteras användningen av översättningar som studiematerial, och vilka risker det innebär. I samma kapitel diskuteras också uppgiftens kvalitet och på vilket sätt teorin och uppgiften kan användas.

finlandssvenskt teckenspråk, finskt teckenspråk, översättning, självstudier

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Tulkki AMK

Tekijät: Emma Lidman

Opinnäytetyön nimi: Mikä ero olikaan? Itseopiskelumateriaalia suomenruotsalaisen viittomakielen opiskelijoille.

Sivumäärä: 34 ja 1 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Liisa Halkosaari

Työn tilaaja(t): Livs 3

Tässä työssä on tehty itseopiskelumateriaalia suomenruotsalaisella viittomakielellä. Työstä on syntynyt opiskelijoille suunnattu tehtävä, joka käsittelee suomenruotsalaisen viittomakielen erityispiirteitä, mutta myös sitä, miten lähdeteksti ja kääntäjän rooli vaikuttavat viittomakieliseen käännökseen.

Tietoperustassa käsitellään suomenruotsalaista ja suomalaista viittomakieltä ja niiden historiaa, kieliin vaikuttavia tekijöitä ja sitä, miksi sama kieli voi kuulostaa tai näyttää erilaiselta sekä miten kieliä vertaillaan ja miten kääntäminen vaikuttaa kieleen.

Tehtävässä käytetään viittomakielisiä käännöksiä, jotka on julkaistu oikeusministeriön, sosi-aali- ja terveysministeriön sekä valtioneuvoston YouTubessa. Tehtävä koostuu neljästä osasta, joissa jokainen osa keskittyy tiettyyn eroon kielissä tai käännöksessä. Yhdessä työssä olevan tietoperustan kanssa opiskelijat ymmärtävät ja näkevät helpommin suomenruotsalaisen ja suomalaisen viittomakielen erot. Työ sisältää myös tehtävän pilottikokeilu, jossa on esimerkkejä siitä, miten tehtävä voidaan tehdä.

Työn lopussa analysoidaan ja käsitellään käännösten käyttöä oppimateriaalina ja siihen liit-tyviä riskejä. Samassa luvussa käsitellään myös tehtävän laatua ja tapaa, jolla tietoperustaa ja tehtävää voidaan käyttää.

suomenruotsalainen viittomakieli, suomalainen viittomakieli, kääntäminen, itseopiskelu

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Sign Language Interpreting

Author: Emma Lidman

Title: What was the difference again? Self-study material for students of Finnish-Swedish sign language

Number of Pages: 34 and 1 attachment pages

Supervisor(s): Liisa Halkosaari

Commissioned by: Livs 3

In this work, self-study material has been made in Finnish-Swedish sign language. The work has resulted in a task for students that deals with the specific features of the Finnish-Swedish sign language, but also how a sign language translation is affected by the source text and the role of the translator.

The theoretical part deals with the Finnish-Swedish and Finnish sign languages and their history, factors that affect languages and why the same language may sound or look different, how to compare languages and how translation affects the language.

The task uses translations into sign language that have been published on Youtube by Ministry of Justice, the Ministry of Social Affairs and Health and the Government. The task consists of four parts where each part focuses on a specific difference in the languages or translation. Together with the theory in the work, students can more easily understand and see the differences between Finnish-Swedish and Finnish sign language. The work also includes a pilot experiment on the task where there are examples of how the task can be done.

At the end of the work, the use of translations as study material is analyzed and discussed, and the risks involved. The same chapter also discusses the quality of the task and the way in which the theory and the task can be used.

Finnish-Swedish sign language, Finnish sign language, translation, self-studies

INNEHÅLL

SAMMANDRAG

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	INLEDNING	7
2	TECKENSPRÅKEN I FINLAND	9
	2.1 Teckenspråkens historia	9
	2.2 Finlandssvenskt teckenspråk	10
3	VARFÖR ÄR SPRÅK OLIKA?	12
	3.1 Språklig variation	12
	3.2 Det talade språkets inverkan	14
	3.3 Register och textarter	15
4	ATT ÖVERSÄTTA OCH JÄMFÖRA TECKENSPRÅK	17
	4.1 Jämföra språk	17
	4.2 Jämföra teckenspråk	17
	4.3 Översättningens utmaningar	18
	4.4 Översättarens roll	19
5	UPPGIFTEN	21
	5.1 Bakgrundsinformation	21
	5.2 Översättningslån och andra lån från talade språk	21
	5.3 Teckenskillnader	22
	5.4 Källspråkets påverkan	23
	5.5 Skillnader i översättningen	23
6	ALTERNATIV LÖSNING	24
	6.1 Exempel på lån från talade språk	24

6.2 Svar på teckenskillnader	25
6.3 Exempel på källspråkets påverkan.....	26
6.4 Exempel på skillnader i översättningen	27
7 ANALYS OCH DISKUSSION	29
7.1 Översättningar som material	29
7.2 Uppgiften och användningen av arbetet	30
7.3 Fortsatta studier.....	30
KÄLLOR.....	32
BILAGOR	35

1 INLEDNING

Målet med arbetet är att skapa självstudiematerial för studerande av finlandssvenskt teckenspråk. Syftet med studiematerialet är att studerande ska lättare förstå skillnader mellan det finska och finlandssvenska teckenspråket. Genom att utföra uppgiften i kapitel 5, kan studerande lära sig mer om vilka skillnader finns i språken. Jag har i detta arbete även själv gjort ett pilotförsök på uppgiften som stöd för instruktionerna.

Som studerande av både finlandssvenskt och finskt teckenspråk upplevde jag det svårt att förstå vilka skillnader det egentligen finns i språken. Det finlandssvenska och finska teckenspråken är närbesläktade och delar förutom historia även många tecken. (Hoyer, 2005; Wallvik, 2005). Därför ville jag som mitt examensarbete göra studiematerial som visar några av skillnaderna och deras orsak i språken som kan användas av dem som är intresserade av finlandssvenskt teckenspråk.

Det finlandssvenska teckenspråket utgör en minoritet inom en minoritet. De delar dövulturen och historia med de finska döva samtidigt som de identifierar sig starkt med de finlandssvenska. De finlandssvenska dövas vardag präglas av finskt och rikssvenskt teckenspråk, talad svenska och finska, medan det egna språket inte är möjligt att använda överallt. (Wallvik, 2005, 16–17.) Idag finns det ca 90 finlandssvenska teckenspråkiga i Finland. Fast användarna är få har gruppen en stor intern variation som har orsakats av bristande samhällsstrukturer och försummande av deras behov. (Andersson-Koski, 2015, 4.) Fastän mitt arbete inte innehåller dokumentering, valde jag att skriva arbetet på svenska, då användningen av ett majoritetsspråk kan inverka resultaten man får vid dokumentering av ett minoritetsspråk (Sandman, 2013, 85). Det svenska språket i skriven form är dessutom viktigt för att de finlandssvenska döva då det kommer till informationstillgång (Wallvik, 2015, 17). Att jag skriver mitt arbete på svenska är alltså ingen slump, utan ett medvetet val som gjorts med tanke på de finlandssvenska döva.

Det råder stor brist på undervisningsmaterial i finlandssvenskt teckenspråk (Andersson-Koski, 2017; Hoyer, 2012, 81). Under de tidigare Lev i vårt språk (Livs) utbildningarna har man tagit fram undervisningsmaterial och utvecklat SignWiki genom att tillägga flera tecken och kategorier, till exempel sidan med berättelser och samtal. (Livs, 2022) Signwiki är en nätsida som drivs av Finlands Dövas Förbund, där vem som helst kan registrera sig och publicera innehåll. Sidan grundades som en del av revitaliseringsprocessen av det finlandssvenska teckenspråket.

(SignWiki, 2021.) Fast det under Livs utbildningarna har utvecklats undervisningsmaterial, visade responsen från Livs 2 att studerande önskade att undervisningsmaterialet skulle vara bättre (Derghokasian, 2020).

Beställaren av mitt arbete är Livs 3 utbildningen som riktar sig till dem som är intresserade av det finlandssvenska teckenspråket, kultur och identitet (Livs, 2022). Syftet med min studie är att ta fram självstudiematerial som kan användas av tolkstuderande men även av andra intresserade under Livs 3 och efteråt. Efter tolkutbildningen Livs 2 ökade antalet tolkar som kan finlandssvenskt teckenspråk något (Bakgrund till språkplanen, 2021, 28), men de är fortfarande är alltför få (Teckenspråksbarometern, 2020, 69). Att det finlandssvenska teckenspråket skulle bli en aktiv del av tolkutbildningen är eftersträfvansvärt (Bakgrunden till språkplanen, 2021, 28) och med mitt arbete vill jag väcka intresse för det finlandssvenska teckenspråket bland andra tolkstuderande.

2 TECKENSPRÅKEN I FINLAND

Finland har två nationella teckenspråk, det finska och det finlandssvenska (Teckenspråkslagen, 2015/359). Språken är närbesläktade på grund av att första dövskolan i Finland grundades 1846 av Carl Oscar Malm, de är även då som de båda teckenspråken etablerades. (Hoyer, 1999, 10–15). I detta kapitel berättar jag om teckenspråken i Finland och deras historia.

2.1 Teckenspråkens historia

Carl Oscar Malm föddes i Finland, gick i Manilla skolan i Sverige och återvände till Finland 1846. I Borgå dövskola introducerade han det svenska teckenspråket som sedan spred sig i Finland. (Hoyer, 1999, 10–15.) Svenskt teckenspråk användes i början av Malms undervisning, men med tiden utvecklades det till finlandssvenskt och finskt teckenspråk (Hoyer, 2005, 55). Teckenspråk fungerade som undervisningsspråk i dövskolorna vilket innebar att finlandssvenska och finska elever kunde undervisas tillsammans (Wallvik, 2005, 39).

Oralismen (talmetoden) nådde Finland i 1890 då den blev det officiella undervisningsmetoden. Dövskolorna blev talskolor och skrivteckensskolor. (Wallvik, 2005, 41.) Teckenspråken ansågs förhindra språkinläringen, dvs. de talade språkets inläring, eftersom teckenspråket inte ansågs vara ett språk. Man började undervisa eleverna att läsa läppar och tala. Den negativa synen på teckenspråken gjorde att det i Finland och Sverige på 1960- och 1970-talen ansågs nödvändigt att på ett konstgjort sätt komplettera teckenspråken. Orsaken var att hörande lättare skulle lära sig teckenspråk ifall det var mer likt ett talat språk, samtidigt som man trodde att döva då skulle ha lättare att lära sig det talade språket. (Hoyer 2005, 24–35.)

Forskning av teckenspråk började i Amerika och på 1970- och 1980-talet nådde resultaten Finland. Det medförde en attitydförändring hos hörande och döva, men det tog lång tid innan de tecknade språken fick status som naturliga språk. (Hoyer, 2005, 39) Grundlagen ändrades 1995 där teckenspråket fick en lagstadgad position som ett av Finlands minoritetsspråk (Språkpolitiskt program, 2010, 21–24). Teckenspråkslagen trädde i kraft år 2015 och syftet med lagen är att främja de språkliga rättigheterna och öka myndigheternas kännedom om teckenspråket (Teckenspråkslagen, 2015/359).

Nuförtiden är det vanligt att döva barn genomgår en operation där de får kokleaimplantat. Barn med implantat integreras oftast i skolan bland hörande barn och man fokuserar på att lära barnet att tala, vilket leder till att barnen växer upp i familjer och skolor tillsammans med hörande och därför inte lär sig teckenspråk alls. (Språkpolitiskt program, 2010, 32–36.)

2.2 Finlandssvenskt teckenspråk

Andersson-Koski utförde en kartläggning av det finlandssvenska teckenspråket 2014–2015. Den visar på att antalet döva som använder det finlandssvenska teckenspråket i Finland är ca 90 personer. En stor del av dem är födda på 50-talet eller tidigare. (Andersson-Koski, 2015, 4) Det är väldigt få i jämförelse med det finska teckenspråket som ca 5500 personer har som modersmål var av ca 3000 av dem är döva (Finlands Dövas Förbund, 2022). Det finlandssvenska teckenspråket är enligt UNESCO:s kriterier ett allvarligt hotat språk, på en skala från 1–4 ligger det finlandssvenska teckenspråket på nivå 2 vilket står för *severely endangered*, alltså allvarligt hotat (The University of Central Lancashire, 2022).

Det finlandssvenska teckenspråkets framtid har varit osäkert länge. Tidigare fungerade dövskolorna som viktiga språkmiljöer. Efter att dövskolan i Borgå lades ner år 1993 har det inte funnits någon naturlig språkmiljö där det finlandssvenska teckenspråket skulle överföras. (Hoyer, 2012, 80–82.) För att ett språk ska överleva måste det finnas personer som använder språket, men också platser och sammanhang där språket används (Andersson-Koski, 2015, 57). Största delen av döva barn föds till hörande föräldrar vilket betyder att språket inte överförs från generation till generation och föräldrarna har inte samma modersmål som sina barn. Därför är det viktigt att det finns konkreta platser där språket kunde överföras från äldre språkanvändare till de yngre. (Hoyer, 2005, 52.)

Att många finlandssvenska döva valt att flytta till Sverige har orsakat att språkanvändarna har minskat markant (Hoyer, 2012, 81). Finlandssvenska familjer med döva barn har valt att flytta till Sverige eftersom det gav barnen en möjlighet att få teckenspråkig undervisning med svenska som skriftspråk. Om familjen valde att stanna i Finland fanns det två alternativ: man kunde välja att barnet skulle gå i en finsk dövskola där undervisningen var i skriften finska, eller att delta i svenskspråkig undervisningen med hjälp av tolk. (Andersson-Koski, 2015, 22.) Att delta i svenskspråkig undervisning med hjälp av tolk är dock inte en självklarhet. Före år 2018 var den senaste tolkutbildningen i finlandssvenskt teckenspråk 1990–1993 vid Borgå folkhögskola (Andersson-Koski, 2015, 40). Att teckenspråkstolkar inom finlandssvenskt teckenspråk inte utbildats har påverkat de finlandssvenska dövas tillgång till service och möjlighet att vara delaktiga i samhället (Hoyer, 2012, 81).

2015 startade projektet Lev i vårt språk 1 (Livs) vars syfte var att stärka det finlandssvenska teckenspråkets ställning, språkanvändarnas identitet och deras kultur- och språkkännedom. Samtidigt utfördes en instruktörsutbildning inom Livs 1 där 14 personer var delaktiga. Under

projektet dokumenterades det finlandssvenska teckenspråket och materialet lades in i SignWiki. (Livs, 2022.)

Med hjälp av personer som deltagit i Livs 1 kunde man 2018 starta den finlandssvenska tolkutbildningen Livs 2. Utbildningen riktade sig till både nybörjare och erfarna tolkar och varje studerande kunde utföra 30–90 studiepoäng. Dock krävs det 240 studiepoäng och en högskoleexamen för att kunna arbeta som tolk. (Livs, 2022) Livs 2 gav alltså inte behörighet att arbeta som tolk, i stället var det en möjlighet att genomföra en del av den finska yrkeshögskolans studierna på svenska och finlandssvenskt teckenspråk (Halkosaari, 2018).

Livs 3 startade 2022. Utbildningen riktar sig till både döva, hörselskadade och hörande som vill lära sig om det finlandssvenska teckenspråket, kultur, identitet, tvåspråkighet, minoritetsspråk, språkinläring och teckenspråk samt språkforskning och datainsamling. (Livs, 2022)

En viktig milstolpe för det finlandssvenska teckenspråket var grundande av föreningen *Finlandssvenska teckenspråkiga r.f.* som grundades som en intresseförening för finlandssvenska döva och teckenspråksanvändare år 2002. 2005 gjorde delegationen för språkärenden en begäran om utlåtande till föreningen. Utlåtande skulle beskriva de finlandssvenska teckenspråkigas språkliga vardag, deras special behov och erfarenheter. I utlåtande nämns bland annat att det finlandssvenska teckenspråket bör anses som ett eget språk. Utlåtande överlämnades till justitieministeriet 23 februari 2005. (Hedrén, Hoyer, Londen, Wenman, Westerholm & Östman, 2005, 113–121.)

3 VARFÖR ÄR SPRÅK OLIKA?

Språk är en stor del av individens identitet, med hjälp av det kan vi visa för omgivningen vem vi är och hur vi vill bli förstådda (Edlund, Erson & Milles, 2007, 163). I detta kapitel berättar jag vilka faktorer påverkar teckenspråken och språkbruket över lag.

3.1 Språklig variation

Språkbruket hos personer kan variera utifrån till exempel ålder, varifrån i landet man kommer, etnisk bakgrund osv. (Edlund, Erson & Milles, 2007, 163). Variation i språket är ett naturligt fenomen som förekommer på alla nivåer i ett språk (Hoyer, 1999, 15). Variationen kan delas in i olika lekter beroende på vad variationen i språket orsakats av. Exempel på lekter är sociolekter, sexlekter, etnolekter, kronolekter, idiolekter eller dialekter. (Einarsson, 2009, 213).

Sociolekter är variation som förekommer på grund av de olika sociala grupperingarna (Hoyer, 1999, 15). Sociolekt innefattar inte bara samhällsklasser utan även andra sociala gemenskaper, till exempel familjer eller kommunala kontra privata skolor. Sexolekt innefattar variation som är bunden till personens kön. Etnolekt beskriver hur medvetet eller omedvetet personen markerar sin etniska identitet, speciellt när ett minoritet- och majoritetsspråk möts. Kronolekt berättar på vilket sätt språkets variation påverkas av åldern. Idiolekt är en sammankoppling mellan alla de ovannämnda lekter och dialekten. Den beskriver individens egna sätt att använda språk. Idiolekten formas efter personens egna lektiska erfarenheter och kan förändras över tid men också beroende på sammanhang. (Einarsson, 2009. 155–214.) Dialekt syftar på hur språket varierar geografiskt (Edlund, Erson & Milles, 2007, 163).

Det kan konstateras att det förekommer en tydlig variation bland de finlandssvenska teckenspråkiga då man tittar på åldern av personer som använder finlandssvenskt teckenspråk. De äldre språkanvändarna (födda 1970 och tidigare) använder sig mer av svenska tecken och de yngre språkanvändarna använder mera finska tecken. Detta på grund av att språkkontakten med det finska språket ökade på 1970–1980 talet. Då började man översätta finskt undervisningsmaterial och man undervisade finlandssvenska döva i finskt teckenspråk på svenska. (Hoyer, 2005, 58–69.) Variationen i det finlandssvenska teckenspråket är stor och det förekommer en intern splittring inom språkgruppen (Andersson-Koski, 2015, 29). Enligt Andersson-Koski (2015, 29) beror detta på den totala avsaknaden av aktuell forskning, men det är även följd av samhällets bristande struktur. (Andersson-Koski, 2015, 10.) Jan-Ola Östman (2005, 19) skriver om variation på följande sätt:

Det är fantastiskt att det finns variation bland teckenspråkiga i Finland, för det är välbekant att ett språk utan variation är ett dött språk. Detta tål att tänkas på också när man funderar på om finlandssvenskt teckenspråk är ett eget språk eller en varietet av finländskt teckenspråk. Och i samma andetag bör vi notera att eftersom finlandssvenskt teckenspråk kan ses som ett språk i sig, är variation inom detta språk mer än välkommen.

Att variationen är så stor påverkar även teckenspråkstolkarnas uppfattning om det finlandssvenska teckenspråket. Osäkerhet om det faktiskt går att definieras som ett eget språk, förekommer då variationen språkbrukarna emellan är så stor, speciellt generationer emellan. Tolkarna ha svårigheter att dra gränser mellan dialekter och idiolekter. (Andersson-Koski, 2015.)

Gränsen mellan språk och dialekt är svår att dra i flera språk. I språkvetenskap brukar man använda gemensam förståelse, vilket betyder att när man förstår varandra är det frågan om en dialekt, men om det är omöjligt att förstå varandra är det ett språk. På flera områden bildas det så kallade dialektkontinuum där man förstår varandras dialekter. På sådana områden är det svårt att veta skillnaden på språk och dialekt. Språk kan även vara ett politiskt beslut, till exempel i Sverige och Norge. Svenskarna och norskorna förstår i stort sett varandra ganska bra men eftersom det är fråga om olika stater är det politiskt beslutat att det är två olika språk. (Sandman, 2013, 56–58.) Om en språklig varietet är ett skilt språk eller en dialekt handlar egentligen mer om definition, status och politiska faktorer än några lingvistiska faktorer. (Hoyer, 1999, 26.) Utomstående språkforskarens åsikter om varieteteten spelar ingen roll, de är språkanvändarna själv som ska ta ställning till det finlandssvenska teckenspråkets språkliga status (Hoyer 2005, 57).

Språket påverkas också av vilken situation man befinner sig i, vem man talar med och om vad. (Hoyer, 2012, 8.) Det syns tydlig när en finlandssvensk döv möter en finsk döv. Då anpassar sig den finlandssvenska döva efter den finska döva och byter språk, vilket betyder att de oftast kan förstå varandra utan problem (Språknämnden för de finländska teckenspråken, 2015, 14). När finlandssvenska teckenspråkiga tecknar med varandra kan finska döva som försöker följa diskussionen ha svårigheter att förstå (Hoyer, 2004, 9).

Dokumentation av språket och sättet de utförs på kan även ha en inverkan på språkanvändarna. Om man vid dokumentering av ett språk använder sig av ett majoritetsspråk, kan det speglas i

minoritetsspråkets grammatik, vilket i sin tur inte ger en korrekt bild av hur minoritetsspråket talas och används naturligt. Om majoritetsspråket har en bättre ställning och man ser det som mer korrekt, kan personerna som använder minoritetsspråket försöka spegla och ändra på sitt sätt att använda sitt språk så det är mer likt majoritetsspråket. (Sandman, 2013, 85.)

3.2 Det talade språkets inverkan

De talade språket har en stark inverkan på teckenspråket. Det finlandssvenska teckenspråket har influerats av det talade svenska språket, medan det finska teckenspråket främst har påverkats av den talade finskan. Detta syns tydligt då man tittar på munrörelserna i de tecknade språken. I finlandssvenskt teckenspråk använder man sig av munrörelser från svenska ord, i finskt teckenspråk är munrörelserna från finska ord. I vissa situationer kan munrörelserna vara den enda faktorn som skiljer språken åt, då språken har många tecken gemensamt. Förutom munrörelser kan man även se de talade språkets påverkan på teckennivå. Dessa skillnader syns som lån, lexikaliserade bokstaveringar, skillnader i tecknens semantik (betydelse) och initialtecken. (Hoyer, 2004, 13–17.)

Lån mellan språk uppstår på grund av att olika språkanvändare är i kontakt med varandra. Lån kan vara direkt- eller översättningslån och lån förekommer från både tecknade och talade språk. De flesta översättningslån i finskt teckenspråk är lån från talade språk. (Jantunen, 2003, 77–78.) Ett typiskt exempel på översättningslån från talat språk är tecknet för sportlov eller *hihtoloma* på finska. I det finlandssvenska teckenspråket används en sammansättning av tecknen för *sport* och *lov* medan det finska använder en sammansättning av *hiihto* och *loma* (skidlov). (Hoyer, 2004, 13–17.)

Det finlandssvenska teckenspråket innehåller också direkta lån från den talade svenskan, till exempel *går bra* (tecknas: GÅ + BRA) eller *känner igen* (tecknas: KÄNNA + IGEN) (Hoyer, 2005, 53). Förutom dem har de finlandssvenska teckenspråket N-tecken som härstammar från oralismen. Gemensamt för N-tecken är att alla har näsan som artikulationsställe. Under oralismen uppmuntrades döva elever att känna vibrationen på näsan samtidigt som man uttalade ett ord som började på bokstaven N. Exempel på inlån i denna grupp är NEJ, NORGE, NUMMER NOVEMBER. Några av de finska tecknen liknar de tecken som används i det finlandssvenska teckenspråket men inget av dem har näsan som artikulationsställe, till exempel tecknet NUMMER som på finskt och finlandssvenskt teckenspråk annars är lika men tecknet på finlandssvenskt teckenspråk börjar från näsan. (Hoyer, 2004, 14–15.)

För det finska och flera andra teckenspråk är det typiskt att bilda nya tecken genom att använda sig av handalfabetet (Jantunen, 2003, 78). Tecken som baserar sig på bokstavshandformen av de talade ordets första bokstav kallas initialtecken. Exempel på initialtecken är tecknet för veckodagarna. Veckodagarna tecknas med handformen för bokstaven i ordet på det talade språket, dvs. på finlandssvenskt teckenspråk tecknas fredag med handformen F, medan man på finska använder handformen P från finskans *perjantai*.

Lexikaliserade bokstaveringar är korta ord vars bokstaveringar har blivit en del av teckenförrådet, till exempel SÅS, BY och TUR är sådana tecken. Det finlandssvenska teckenspråket innehåller många fler lexikaliserade bokstaveringar än det finska teckenspråket. (Hoyer, 2004, 14–15.) Tecken som baserar sig på handalfabetet kan också kategoriseras som lån, eftersom de grundar sig på de talade och skrivna språkens ord (Jantunen, 2003, 78).

De talade språken kan även ha en inverkan på tecknets semantik (betydelse). Tecknets betydelse breddas med ett ord på de talade språket som är fonetiskt liknande som tecknets ursprungliga betydelse. Till exempel har tecknet för disciplin (fi: *kuri*) på finskt teckenspråk en breddad betydelse. Tecknen används på finlandssvenskt och finskt teckenspråk men betydelsen är breddad bara på det finska teckenspråket där tecknet också används för kur. Detta eftersom finskans *kuuri* (kur) och *kuri* (disciplin) ligger nära varandra fonetiskt. Ett annat exempel är tecknet OND, då det förekommer i båda teckenspråken men betydelsen är breddad på finlandssvenskt teckenspråk där tecknet även betyder ont (att något göt ont) på grund av de är fonetiskt närliggande. (Hoyer, 2004, 14–17.)

Förutom lån från det talade språket har det skrivna språket en möjlighet att påverka teckenspråket. Hoyer (2012, 18) skriver i sin artikel om datainsamling på teckenspråk att hon varit med i en e-post tråd för teckenspråksforskare (*Sign Language Linguistics List*). När det i tråden diskuterades om metoder för datainsamling har Scott Liddell påpekat att man ska undvika att ge informanterna skriftligt material som man ber dem översätta. Detta på grund av att det skrivna språket kan då påverka syntaxen i teckenspråket. (Hoyer 2011, 18). Dock görs ofta översättningarna i Finland från skrivet språk till tecknat språk (Finlands dövas förbund, 2022).

3.3 Register och textarter

Var, vad och hur tecknande sker påverkar teckenspråket. Om det är frågan om en förinspelad video som till exempel nyheter kan det även ha en påverkan på teckenspråket eftersom man på grund av inspelning kan vara tvungen att göra vissa språkliga lösningar. När man arbetar med

teckenspråkiga översättningar är det viktigt att granska texten från två perspektiv: Vilket register passar för denna text och målgrupp och vilken textart handlar det om. Textart är till exempel meddelande, reklam, festtal, nyheter osv. Vilket register tecknaren använder är bunden till vilken grad av formalitet texten har, om tecknen man använder är till exempel slang eller specialtermer, satsbyggnad och om artikulationen är till exempel noggrann eller konstnärlig. Exempel på register är slang, vardagsspråk, jargong, regionala dialekter, åldersklass osv. (Språknämnden för de finländska teckenspråken, 2015, 7–9.)

Hoyer (2011, 8) beskriver i sin artikel om datainsamling på teckenspråk, faktorer som påverkar en persons teckenspråk i en intervjusituation. Dessa faktorer kan vara bland annat att deltagarna inte känner varandra, intervjuaren och den intervjuade inte hör till samma språkliga grupp eller obekant samtalsämne kan påverka vilken stil eller vilket register de intervjuade använder. Det är viktigt att komma ihåg att inspelning av någon alltid påverkar språkanvändningen. (Hoyer 2011, 8.)

Förutom med register och slang kan man använda sig av språkliga lösningar för att språket ska vara smidigt och enkelt att förstå. Kohesionen är viktig då man vill att texten man tecknar ska vara sammanhängande och tittaren inte ska behöva gå tillbaka och titta på vad man syftar på. Kohesion finns på både tecken- och grammatiknivå. En annan viktig del av att göra tecknande smidigt är användningen av rytm. Om tecknande är monotont kan det vara svårt att förstå, medan en bra rytm bidrar till en bra kohesion. I talat språk använder man bland annat ord som betoning, tonfall, satsintonation som motsvarar betydelsen för rytm i teckenspråk. Samma tecknade text kan se väldigt olika ut då man använder sig av annorlunda artikulationssätt. Texten ska passa ihop med artikulationssättet samtidigt som man måste komma ihåg målgruppen. (Språknämnden för de finländska teckenspråken, 2015, 11–14.)

4 ATT ÖVERSÄTTA OCH JÄMFÖRA TECKENSPRÅK

Språkjämförelser är möjligt att utnyttja på flera olika sätt beroende på vilken metod man använder sig av (Kolehmainen, Miestamo & Nordlund, 2013, 7–21). I detta kapitel kommer jag kort förklara på vilka olika sätt man kan jämföra språk. Detta kapitel innehåller även information om översättning, hur översättaren påverkar resultatet av översättningen och vilken roll hen har.

4.1 Jämföra språk

Det är inte endast forskare som använder sig av språkjämförelse, eftersom man genom att jämföra språk och använda sig av olika forskningsmetoder, kan nå resultat som ser väldigt olika ut. Man kan bland annat ta reda på hur flerspråkiga barn blandar och differentierar språken, eller hur språken påverkas av inläringen av ett främmande språk. Forskning av översättningar på olika språk behövs för att ta reda på hur språken påverkar varandra. Denna metod används till exempel för att ta reda på språkens släktband eller när en språkkontakt ägt rum. Jämförelser mellan källspråket och översättningen kan också lyfta upp hur tid, kultur och ideologin har påverkat översättningen. (Kolehmainen, Miestamo & Nordlund, 2013, 7–22.)

Att forska i språkets variation innebär att man får reda på vilka likheter och olikheter ett språk har. Forskning i språkjämförelse behövs för att kategorisera språket, ta reda på hur språkets varierar geografiskt och för att karaktärisera det mänskliga språket. Språkjämförelse är den bästa forskningsmetoden att använda för att fylla beskrivningen och forskningen av ett enskilt språk, eftersom genom det kan man lägga märke till faktorer och egenskaper i språket som annars skulle bli oupptäckta. För att kunna jämföra språk måste man hitta texter som är jämförbara med varandra. Detta innebär att texten ska vara samma text typ, samma tidpunkt, liknande situationer med liknande dokumentationssätt ska ha använts för att det ska gå att jämföra texterna med varandra. Detta kan dock vara svårt att uppfylla speciellt om materialet man använder är gammalt. (Kolehmainen, Miestamo, Nordlund, 2013, 17–21.)

4.2 Jämföra teckenspråk

Precis som de flesta andra språk är teckenspråk ett naturligt språk, vilket gör att teckenspråken skiljer sig från varandra, dock är det svårt att säga exakt hur mycket de skiljer sig eller på vilket sätt (Kimmelman 2014, 5).

För lexikala jämförelser inom de talade språken används oftast Swadesh ordlista (Ebling, Konrad, Braem & Langer, 2015, 33). Lexikon är det ordförråd som bygger upp ett språk (Edlund, Erson & Milles, 2007, 26), i teckenspråket består lexikon av tecken. Metoden går ut på att räkna orden som är identiska i två språk med hjälp av en lista på 200 ord. Woodward har gjort en modifiering av Swadesh listan (*Modified Swadesh list of 100 basic concepts for sign language*) som är anpassad för lexikala jämförelser mellan teckenspråk, listan har han senare använt flera studier där han jämför teckenspråk med varandra. (Mesch, 2006, 71–76.) Med hjälp av lexikala jämförelser i teckenspråk kan man sedan avgöra om teckenspråken är släkt eller inte (Ebling, Konrad, Braem & Langer, 2015, 34–35).

Eftersom det finns flera olika orsaker till att tecknen i teckenspråk är identiska eller liknande är det inte helt okomplicerat att jämföra teckenspråken med varandra. Det är viktigt att komma ihåg att även om tecknen är identiska och betyder samma sak, kan det finnas alternativa glossor eller förklaringar till tecknet som inte är publicerat i lexikon. (Ebling, Konrad, Braem & Langer, 2015, 35.) Förutom det har Swadesh listan och dess kriterier om hur man bedömer om tecknen är identiska, fått kritik för att visa en större likhet mellan språken än det egentligen är. (Mesch, 2006, 76–76). Många tecken i olika teckenspråk liknar varandra på grund av att många saker vi talar om har en fysisk form eller handling (Ebling, Konrad, Braem & Langer, 2015, 31). Tecken som efterliknar föremålet eller handlingen kallas för motiverade tecken. Det kan vara svårt att skilja mellan motiverade tecken och tecken som är lånade från andra teckenspråk. (Mesch, 2006, 71–76.)

När man jämför teckenspråk på en lexikalnivå kan likheterna man finner som sagt, uppstått på olika sätt (Ebling, Konrad, Braem & Langer, 2015, 31). I teckenspråk förekommer till exempel lån från talat språk men även från andra teckenspråk (Jantunen, 2003, 77–78). Om teckenspråken är geografiskt nära varandra och har en intensiv interaktion, kan de bidra till att man lånar mer mellan språken (Mesch, 2006, 71–73). Att två teckenspråk är liknande eller har många gemensamma tecken innebär alltså inte automatiskt att de är släkt utan kan även vara orsakad av till exempel motiverade tecken eller lån (Ebling, Konrad, Braem & Langer, 2015, 31–32).

4.3 Översättningens utmaningar

Det förväntas av myndigheterna att de ska ge information på flera olika språk, speciellt på de nationella minoritetsspråken, dessutom ska språket även vara förstäligt, rätt och vårdat (Ehrnebo, 2013). Enligt Finlands grundlag har alla som använder finskt eller finlandssvenskt teckenspråk rätt att använda sig av tolk vid kontakt med myndigheter (Grundlagen, 1999/ 731). För

att detta ska vara möjligt måste det dock finnas aktuellt ordförråd som beskriver dagens samhälle. Relevant ordförråd behövs också för att språket ska kunna användas i ett modernt samhälle och för att språket ska bevaras måste man kunna använda det i alla sammanhang. Språket måste konstant utvecklas, speciellt ansvar har samhället för de nationella minoritetsspråken. (Ehrnebo, 2013, 174–178.)

För att skapa ett användbart och relevant ordförråd kan man använda sig av olika lösningar. I Sverige 1975 på börjades ett systematiskt terminologiarbete från svenska till finska. Detta på grund av att det saknades begrepp och benämningar för vissa svenska institutioner på finska, även fast det svenska och finska samhället är väldigt lika. När man arbetar med att försöka skapa motsvarigheter på ett nationellt är det viktigt att termerna ska vara språkligt korrekta, entydiga, ändamålsenliga samt lätta att uttala och böja. Bäst och naturligast blir termerna om man använder sig av språkets egna element då man skapar ett översättningslån. Om det av någon orsak inte är möjligt kan man utgå från betydelsen av begreppet och förklara det med en så kort beskrivning som möjligt. Ofta kan denna metod vara bättre och resultatet är ofta en tydligare term som kan ge en mer informativ beskrivning än den ursprungliga termen. Denna lösning kan dock vara svårare och kräva mer tid i jämförelse med ett översättningslån. (Ehrnebo, 2013, 174–178.)

Översättningar till tecknade språk i Finland görs ofta från det skrivna språket (Finlands dövas förbund, 2022) och översättningen påverkas mest av den text eller tecknade video som ska översättas eftersom bland annat textarten framkommer i källspråket (Språknämnden för finländska teckenspråk, 2015, 7). Enligt Kohlemainen (2013, 420) är det omöjligt att undvika källspråkets påverkan på översättningen. Kohlemainen (2013, 420) beskriver det som ett naturligt fenomen då en översättare rör sig mellan två kulturer och två språk. Därför kan det vara nödvändigt att efter man lär sig texten utantill, lägger den åt sidan och granskar översättningen från teckenspråkets kulturs synvinkel. Om man dessutom har tillräckligt med information om ramarna för arbetet, till exempel målgruppen och hur texten kommer att publiceras kan resultatet med denna metod bli utmärkt. (Språknämnden för finländska teckenspråk, 2015, 6).

4.4 Översättarens roll

Kraven på översättaren är höga och förutsätter hög intelligens, eftersom översättaren har ett stort ansvar (Sorvali, 1983, 77). När det kommer till översättning till finlandssvenskt teckenspråk har översättaren ett stort ansvar eftersom deras översättning kan påverka de andra språk-användarnas språk (Språknämnden för finländska teckenspråk, 2015, 16). En dålig översättning

kan orsaka att felaktig information sprids, dessutom främjar en dålig översättning inte kommunikationen mellan människor (Ingo, 1990, 29). Översättaren arbetar oftast bäst då hen översätter till sitt eget modersmål (Ingo, 1990, 25; Sunnari, 2006, 26). Det krävs bland annat att översättarens språkkunskaper är på en högre nivå än genomsnittet. Översättarens tvåspråkighet ska vara så kallad *coordinate bilingualism*, vilket innebär att tvåspråkigheten i hjärnan består av två språksystem som inte blandas med varandra. (Ingo, 1990, 29–30.)

Förutom språkkunskap behöver översättaren vara allmän utbildad och ha kunskap om det ämne som översättningen behandlar (Ingo, 1990, 31). Eftersom översättning inte bara handlar om språket utan även kulturen (Kohlemainen, 2013, 420), måste översättaren också vara insatt i käll- och målspråkets kulturer (Ingo, 1990, 31). Översättaren måste ta i beaktande att språket och kulturen hänger ihop och måste därför avgöra på vilket sätt översättningen passar målspråkets kultur. (Kohlemainen, 2013.) Viktigt är även att vara medveten om sitt språkregister och översättnings principer. Om man inte hittar ett tecken på finlandssvenskt teckenspråk, använder man sig av översättningslån, lånar man från det finska eller det svenska teckenspråket? (Språknämnden för finländska teckenspråk, 2015, 17.) Trycket från låneord är högt och lägger översättarens resonemangsförmåga på prov (Ingo, 1990, 30). Då översättaren möter ord eller uttryck som inte har en motsvarighet på teckenspråk blir hens uppgift att hitta ord eller uttryck i teckenspråket som har en så närliggande betydelse som möjligt. Översättaren ska aktivt sträva efter att översättningen ska vara så nära som det naturliga teckenspråket som möjligt och inte låta kameran påverka teckenspråkets karaktär. (Språknämnden för de finländska teckenspråken, 2015, 7.)

En skicklig översättare tar i beaktande målgruppen genom att anpassa den teckenspråkiga tittaren. Detta genom att anpassa textens innehåll så att det passar mottagaren och hens kultur. Texterna på finska och svenska som ska översättas är ofta skrivna så att de ska passa dem som är uppvuxna i en hörande kultur vilket gör att de teckenspråkiga har svårt att förstå dem. Översättningarna på nätet gjordes ofta efter just svenska eller finska texten och feedbacken var att det var svårt att förstå, utan att någon kunde säga varför. 2009 visade det sig på en kurs i att skriva på teckenspråk på nätet att problemet med texterna var hur man närmar sig mottagaren som på finska eller svenska är mer distanserat än på teckenspråk. Det konstaterades att översättaren måste modigt anpassa innehållet i texten till en form som är karakteristiskt mer teckenspråkig och att översättaren måste vara medveten om målgruppen för den tecknade texten. Exempel på målgrupper är barn, vuxna och seniorer. (Språknämnden för finländska teckenspråk, 2015, 9–10.)

5 UPPGIFTEN

Detta kapitel innehåller uppgiften som jag gjort som resultat av mitt arbete och bakgrundsinformation om uppgiften.

5.1 Bakgrundsinformation

Uppgiften är indelad i fyra delar (underrubriker till detta kapitel), där varje del baserar sig på olika orsaker till skillnader i de finlandssvenska och finska teckenspråken eller översättningens påverkan på teckenspråket. Varje kategori börjar med en kort inledning om vad den delen i uppgiften handlar om, sedan finns rekommendationer på videor som innehåller det som söks i uppgiften. Tanken med uppgiften är att studerande enklare ska kunna förstå skillnaden mellan språken genom att på en ytlig nivå jämföra dem med varandra. För att språken ska kunna gå att jämföras med varandra kräver det texter som är jämförbara med varandra. Texterna måste vara av samma text typ, samma tidpunkt, från liknande situationer och liknande dokumentationssätt ska ha använts. (Kolehmainen, Miestamo, Nordlund, 2013, 17–21).

För att ha så liknande texter som möjligt har jag valt informations videon på teckenspråk. Alla videor går att finna på YouTube och är publicerade av följande instanser: Statsrådet, Social- och hälsovårdsministeriet samt Justitieministeriet. Videor har en version på finlandssvenskt teckenspråk och en på finskt teckenspråk där innehållet och betydelsen är den samma, men av olika orsaker tecknas de på olika sätt. Finlands döva förbund rekommenderar att det alltid är enativ språkbrukare som gör översättningar eftersom det krävs goda kunskaper i målspråk och källspråk (Finlands dövas förbund, 2022). Enligt Wenman (2021, 2.) finns det få som arbetar med översättning på finlandssvenskt teckenspråk. Att översättarna till finlandssvenskt teckenspråk är få har gjort att största delen av meningarna på finlandssvenskt teckenspråk tecknas av samma person. Videorna som används i uppgiften är översättningar, vilket kan ha inverkat på teckenspråket i videorna. Länkar till videorna finns i bilaga 1.

5.2 Översättningslån och andra lån från talade språk

Teckenspråken baserar sig inte på något talat språk och är ett naturligt och självständigt språk. På grund av språkkontakt finns det spår av de talade språken även i teckenspråk. En tydlig skillnad mellan de finska och finlandssvenska teckenspråken syns därför i lån från andra språk. Detta eftersom man oftast i det finlandssvenska teckenspråket lånar från svenskan medan i det

finska teckenspråket oftast lånar från det finska språket. (Kronlund-Saarikoski & Hoyer, 2002, 5.) Svenska Akademiens ordbok beskriver översättningslån så här:

Ordlån genom översättning bit för bit av ett främmande ord, till exempel skyskrapa av eng. skyscraper. (SAOL, 2015)

Ett exempel på översättningslån i finskt och finlandssvenskt teckenspråk är tecknet för *sportlov* (Fi: hiihtoloma). På finlandssvenskt teckenspråk används tecknen för SPORT och LOV medan man på finska använder SKIDA och LOV. (Hoyer, 2002.)

Tecken som baserar sig på handalfabetet kan också kategoriseras som lån, eftersom de grundar sig på de talade och skrivna språkens ord (Jantunen, 2003, 78). Sådana tecken är till exempel tecken som grundar sig på den första bokstaven i ordet på talat språk, till exempel veckodagarna (initialtecken) eller tecken som bokstaving blivit ett fast tecken till exempel SÅS, BY och ÖL (Hoyer, 2004, 14–15).

Videor med lån: *10 Så här röstar du på valdagen* och *10 Näin äänestät vaalipäivänä* av Justitieministeriet, *Statsministerns uppgifter* och *Pääministerin tehtävät* av Statsrådet, *Välfärdsområdesvalet 2022 på finlandssvenskt teckenspråk* och *Aluevaalit 2022 suomalaisella viittomakielellä* av Justitieministeriet.

Vilka lån från talat till tecknat språk hittar du i dessa videor?

5.3 Teckenskillnader

Finlandssvenskt och finskt teckenspråk innehåller tecken som är specifika för språken, samtidigt som många av tecknen är lika (Hoyer, 2005, 56). Skillnaderna mellan teckenspråken är störst på teckennivå (Hoyer, 2002). Skillnaderna kan bero på olika orsaker, till exempel språkkontakt eller vara spår av från oralismen, som till exempel N-tecken. Andra skillnader är till exempel lexikaliserade bokstavingar, initialtecken och skillnader i tecknens semantik (betydelse). (Hoyer, 2004.) Läs mer om dem i kapitel 3.2.

Videor med teckenskillnader: *10 Så här röstar du på valdagen* och *10 Näin äänestät vaalipäivänä* av Justitieministeriet, *Statsministerns uppgifter* och *pääministerin tehtävät* av statsrådet, *Välfärdsområdesvalet 2022 på finlandssvenskt teckenspråk* och *Aluevaalit 2022 suomalaisella viittomakielellä* av Justitieministeriet.

Vilka tecken hittar du som tecknas olika på finskt och finlandssvenskt teckenspråk?

5.4 Källspråkets påverkan

Översättningar till tecknade språk i Finland görs ofta från det skrivna språket (Finlands dövas förbund, 2022) och översättningen påverkas mest av den text som ska översättas (Språknämnden för finländska teckenspråk, 2015, 7).

Videor med källspråkets påverkan: *Brådiskande vård och stöd som trygghet (på teckenspråk) och Kiireellinen hoito ja tuki turvana (viittomakielinen)* av sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö,

Uppgiften är här att ta reda på hur källspråkets påverkan syns i den tecknade videon. Jämför teckenspråken med varandra och med deras källspråk (textningen). Märker du när källspråkets påverkan syns i den tecknade översättningen (till exempel teckenföljd)

5.5 Skillnader i översättningen

Eftersom översättningarna är olika är det också sannolikt att översättarna har olika synsätt på översättningen och vilket sätt de arbetar. Uppgiften blir här att se på vilka olika sätt översättaren kan närma sig texten och göra översättningen på olika sätt även om budskapet är det samma.

Titta på videorna: *Vad är social och hälsovårdsreformen (på teckenspråk) och Mikä on sote-uudistus? (viittomakielinen)* av Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.

Kan du se var översättarna valt att närma sig tittaren på olika sätt?

6 ALTERNATIV LÖSNING

I detta kapitel har jag själv gjort exempel på svar för uppgiften i kapitel sex. Svaren är dock inte fullständiga, utan innehåller bara några exempel då jag vill ge studerande utrymme att själv spekulera varför de olika skillnaderna har uppkommit. För att skillnaderna ska vara tydligare har jag valt att glossa även de finska meningarna på svenska.

6.1 Exempel på lån från talade språk

I denna del av uppgiften var målet att hitta tecken som är olika på grund av att de är översättningslån från de talade språken.

Exempel på översättningslån i videorna *10 Så här röstar du på valdagen* och *10 Näin äänestät vaalipäivänä* av Justitieministeriet.

Hur man tecknar vallokal skiljer sig mellan språken. På finlandssvenskt teckenspråk används VAL + LOKAL (eller rum), på finska används RÖSTA + PLATS. Tecknet kommer från de talade språkets *vallokal* och finskans *äänestyspaikka*. Eftersom man kan se kopplingen mellan de talade språken och tecknen är det alltså fråga om ett översättningslån.

Bild 1 Tecknet för VAL

Bild 2 Tecknet för RÖSTA

Översättningslån i videon *Statsministerns uppgifter* och *pääministerin tehtävät* av statsrådet.

Tecknet STATS MINISTER (Fi: pääministeri) är ett översättningslån från talat till tecknat språk. På finlandssvenskt teckenspråk består tecknet av STAT + MINISTER, medan den finska motsvarigheten tecknas HUVUD + MINISTER. Båda tecknen baserar sig på de talade språken, vilket betyder att det handlar om ett översättningslån.

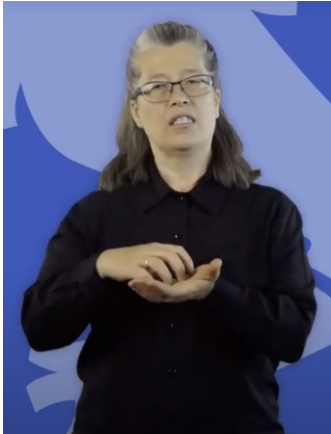

Bild 3 Tecknet för stat

Bild 4 Tecknet för huvud

Exempel på lån ifrån talat språk i *Välfärdsområdesvalet 2022 på finlandssvenskt teckenspråk* och *Aluevaalit 2022 suomalaisella viittomakielellä* av Justitieministeriet.

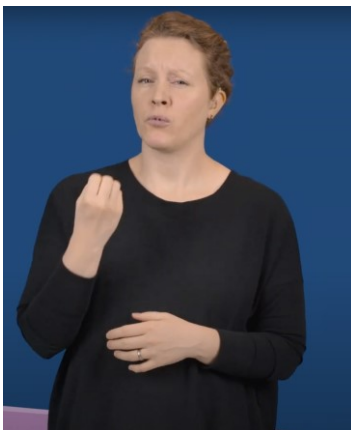

Bild 5 Tecknet OM på finlandssvenskt teckenspråk

Bild 6 Tecknet OM på finskt teckenspråk

Som nämns i uppgiften kan även lexikaliserade bokstavingar klassas som lån. I detta fall handlar det bara om ett lån i det finlandssvenska teckenspråket då bokstaving O-M har blivit ett lexikaliserat tecken för OM. Tecknet OM är alltså bara ett lån på det finlandssvenska teckenspråket inte på det finska

6.2 Svar på teckenskillnader

Uppgiften var att hitta specifika tecken för finlandssvenskt och finskt teckenspråk.

Specifika tecken som används i videon *Statsministerns uppgifter* av Justitieministeriet.

Tecknet UPPGIFT i den finlandssvenska videon används inte på finskt teckenspråk, alltså är det ett specifikt tecken för det finlandssvenska teckenspråket. På finska använder man tecknet i bild 8. När man söker på tecknet uppgift i Signwiki kan man se att även det tecken som här används i den finska versionen kan användas i det finlandssvenska teckenspråket. Notera att det finlandssvenska tecknet för uppgift också används i det svenska teckenspråket (Teckenspråkslexikon, 2022), vilket kan betyda att det är frågan om ett lånat tecken från det svenska teckenspråket.

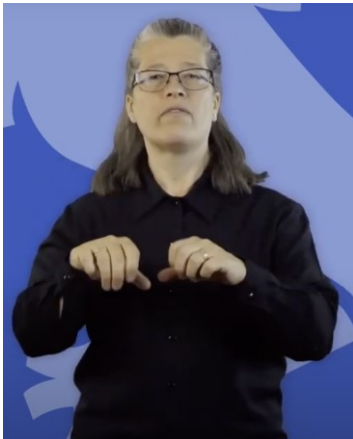

Bild 7 Tecknet för uppgift på finlandssvenskt teckenspråk

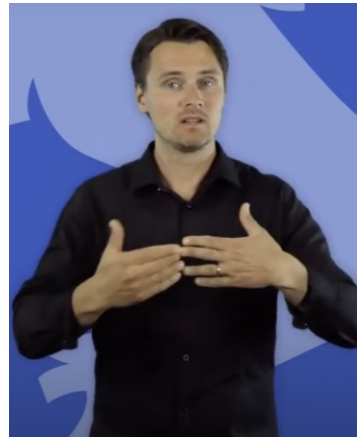

Bild 8 Tecknet för uppgift på finskt teckenspråk

6.3 Exempel på källspråkets påverkan

Källspråkets påverkan i videorna *Brådskanie vård och stöd som trygghet (på teckenspråk)* och *Kiireellinen hoito ja tuki turvana (viittomakielinen)* av sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

Meningen som börjar 40 sekunder in i videon i den finlandssvenska versionen lyder textningen på följande sätt: *I Finlands finns det 12 sjukhus med omfattande jour, fem av dem är universitetssjukhus*. Motsvarande mening på finska börjar 32 sekunder in i videon och är textad: *Laajan päivystyksen sairaaloita on Suomessa kaksitoista. Viisi niistä on yliopistosairaloita*. I de teckenspråkiga översättningarna kan man klart se hur källspråkets teckenföljd följer de talade språkets ordföljd. Då man glossar meningen på teckenspråk ser det ut på följande sätt:

Finlandssvenskt teckenspråk

FINLAND (Finlands figur) – HAR – 12 – SJUKHUS – pekning – HAR – BRED – ÖVERVAKNING – GRUPP – pekning – 5 STYCKEN – UNIVERSITET – SJUKHUS

Finskt teckenspråk

BRED – ÖVERVAKNING – SJUKHUS – (Finlands figur) FINLAND – HAR – SAMMANLAGD – 12 – 5 – UNIVERSITET – SJUKHUS

6.4 Exempel på skillnader i översättningen

Exempel på skillnader i översättning i videorna *vad är social och hälsovårdsreformen (på teckenspråk)* och *Mikä on sote-uudistus? (viittomakielinen)* av Sosiaali- ja terveysministeriö.

1:43 i videon börjar meningen: *Även om det i framtiden är landskapen som ordnar tjänsterna, får du också i fortsättningen närtjänster i det området där du bor.* På finska börjar meningen 1:30 in och lyder meningen på följande sätt: *Vaikka palvelut järjestää vastedes maakunta, saat jatkossakin lähipalveluja omalta asuinseudultasi.* (Sosiaali- ja terveysministeriö YouTube, 2017.) Textningen på finska och svenska är rätt lika men tittar man på de teckenspråkiga översättningarna märks en tydlig skillnad. Titta till exempel på hur ”området där du bor” tecknas.

På finlandssvenskt teckenspråk har översättaren valt att översätta ”får du också i fortsättningen när tjänster i området där du bor” så här:

OCKSÅ - FRAMTID – NÄRA - TJÄNST - PRODUCERA - PERSONx2 - PLATS - OMRÅDE – BOR.

Medan den finska lyder på följande sätt:

FORTSÄTTA – DU – FÅR – NÄRA – TJÄNST – DIN – HEM – OMRÅDE.

Bild 1 Tecknet PERSON/ HEN

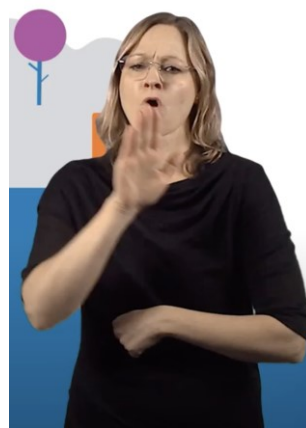

Bild 2 Tecknet DIN

När man analyserar tecknen som används på teckenspråk kan man se att översättarna har valt två olika synvinklar. Den finlandssvenska översättningen har ett mer distanserat förhållnings-sätt till tittaren, medan den finska översättaren har valt ett mer personligt förhållningssätt till tittaren. Förhållningsättet till tittaren kan ha påverkat valet av hur man tecknar ”området där du bor” då HEM + OMRÅDE känns mer personligt i jämförelse med PLATS + OMRÅDE + BOR.

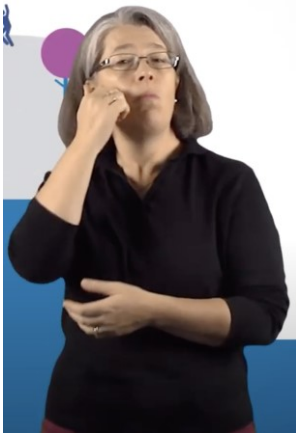

Bild 3 Tecknet för bo

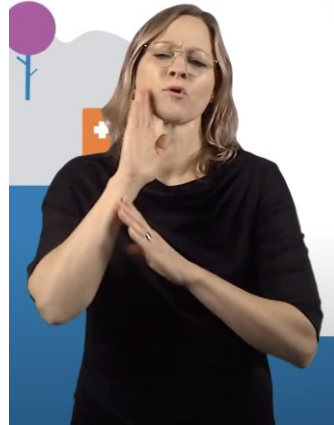

Bild 4 Tecknet för hem

7 ANALYS OCH DISKUSSION

Målet med mitt arbete var att skapa självstudiematerial till intresserade och tolkstuderande av finlandssvenskt teckenspråk. I detta kapitel

7.1 Översättningar som material

Jag valde att använda översättningar i mitt arbete för att få så liknande texter som möjligt eftersom detta krävs för att kunna jämföra språk (Kolehmainen, Miestamo, Nordlund, 2013, 17–21.). Under arbetet har jag lärt mig att använda översättningar som material i undervisning eller studier kan vara riskabelt eftersom teckenspråket i videorna inte är naturligt och motsvarar inte språket som används i vardagen. Dock är översättningar en stor del av det finlandssvenska teckenspråket som jag möter i min vardag.

De flesta översättarna arbetar mest med en sorts texter vilket gör att de kan fokusera på ämnet och kulturen i genren de översätter (Ingo, 1990, 31). Översättare till teckenspråk är få, vilket gör att översättarna till teckenspråk antagligen inte har samma möjlighet som andra översättare att göra en djupdykning i ämnet, genren och kulturen de översätter. Den finlandssvenska teckenspråksgruppens interna variation är stor (Andersson-Koski, 2015, 10) och att endast få översättare finns orsakar också att variationen i översättningar inte motsvarar variationen bland dem som använder finlandssvenskt teckenspråk.

Även fast Scott Liddell påpekat att det inte rekommenderas att be någon teckna skriftligt material (Hoyer, 2011, 18) är det ändå det som man använder sig mest av vid översättning till teckenspråk (Finlands Dövas Förbund, 2022). Hur mycket det skrivna språket egentligen påverkar översättningen är svårt att säga, men på basen av det översättningar jag jobbat med och teorin jag läst kan jag konstatera att det finns en tydlig påverkan av källtexten. Enligt Kolehmainen (2013, 420) är det omöjligt att undvika denna påverkan då man jobbar med två språk och två kulturer.

Wenman (2021, 56) nämner även i sitt arbete att det skulle vara betydelsefullt att det skulle finnas fler översättare då alla översättares stil inte passar alla. Under mitt arbete har jag väkts av tanken om det verkligen är möjligt att använda sig av översättningar då man gör undervisningsmaterial även om teckenspråket inte är i dess naturliga form. Enligt mig är det en möjlighet men det är dock viktigt att poängtera för den som använder sig av översättningar att detta inte

är ett naturligt teckenspråk, utan översättningar som har påverkats av det skriva språket eftersom det är oundvikligt. Med hjälp av översättningarna kan man till exempel se hur källtexten påverkar teckenspråket.

7.2 Uppgiften och användningen av arbetet

Tillsammans med teorin som jag skrivit i mitt arbete upplevde jag uppgiften som krävande men väldigt givande. Teoridelen ger både bakgrund till själva uppgiften och genom att läsa den känns uppgiften enklare att göra. Teorin och uppgiften ger utrymme att själv spekulera i till exempel hur ett lån har uppkommit. Tanken med uppgiften är inte att hitta rätt svar på frågorna utan att reflektera över det egna språkbruket.

Jag hade själv behövt material av den här typen när jag började studera för att lättare förstå vad som skiljer de finlandssvenska teckenspråket från det finska. Därför tror jag att även studerande i framtiden kommer ha möjlighet att utnyttja mitt arbete som till exempel bas för att enklare kunna se skillnaden i språken. Att jag upplevt behovet av material som visar det finlandssvenska teckenspråkets särdrag stärks även av Kauppi (2016) slutarbete där hon intervjuade tolkar om hurdant självstudiematerial inom finlandssvenskt teckenspråk skulle behövas. Kauppi (2016, 29) säger att det behövs material som visar det finlandssvenska teckenspråkets särdrag, vilket jag anser att mitt material gör.

Uppgiften är dock ganska tidskrävande och eftersom översättarna inte representerar hela språkgruppen ger den inte inblick i språkets variation. Även om uppgiftens ursprungliga tanke var att den skulle passa studerande på alla nivåer anser jag att det krävs en bas i teckenspråk för att kunna utföra uppgiften. Uppgiften som sådan tillämpar sig mer för tolkstuderande som studerat i 1–2 år redan. Även om inte nybörjare har nytta av själva uppgiften kan de utnyttja teorin i uppgiften och med hjälp av den lära sig om skillnader i språken. Jag anser att beställaren kan använda mitt arbete i undervisning om till exempel språkinläring, som är en del av undervisningen i Livs 3.

7.3 Fortsatta studier

I framtiden skulle de vara intressant att jämföra det finlandssvenska teckenspråket med finskt och svenskt teckenspråk med hjälp av Swadesh listan för att se vilket av dem det finlandssvenska teckenspråket har mer gemensamma tecken med. Det skulle även vara intressant att undersöka material som är naturliga diskussioner och jämföra dessa med varandra. I framtiden

skulle jag vilja se det finlandssvenska teckenspråket vara en del av tolkutbildningen. För att detta ska lyckas måste mer undervisningsmaterial utvecklas.

KÄLLOR

- Andersson-Koski, Maria 2015. Mitt eget språk – vår kultur. En kartläggning av situationen för det finlandssvenska teckenspråket och döva finlandssvenska teckenspråkiga i Finland 2014–2015. Projektrapport. Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. https://www.dova.fi/wp-content/uploads/2015/07/PDF_Mitt_eget_sprak_var_kultur.pdf.
- Andersson-Koski, Maria 2017. Unik utbildning på unikt språk. Språkbruk. Hämtad 8 Maj 2022. <https://www.sprakbruk.fi/-/unik-utbildning-pa-unikt-sprak>
- Bakgrund till språkplanen för finlandssvenskt teckenspråk, 2021. Finlandssvenska teckenspråkiga rf. Elin Westerlund.
- Derghokasian, Jenny, 2020. ”En helt fantastisk utbildning” Sammanställning av responsen till Livs 2. Humanistiska yrkeshögskolan. Hämtad 10.5.2022. <http://lives.humak.fi/en-helt-fantastisk-utbildning-sammanstallning-av-responsen-till-livs-2>
- Ebling, Sarah & Konrad, Reiner & Bream Boyes, Penny & Langer, Gabriel 2015. Factors to Consider When Making Lexical Comparisons of Sign Languages. Gallaudet University Press. Hämtad 8 Maj 2022. <https://www.jstor.org/stable/26191929?read-now=1&seq=8>
- Edlund, Ann-Catrine & Erson, Eva & Milles Karin, 2007. Språk och kön. Nordstedts akademiska förlag. Falun.
- Ehrnebo, Paula, 2013. Terminologiarbete på minoritetsspråk. I Från ett språk till ett annat, Om översättning och tolkning. Språkrådet. Norstedst. Falun.
- Einarsson, Jan 2009. Språksociologi. Studentlitteratur Ab. Lund.
- Finlands Dövas Förbund. Om översättning. Webbplats. Hänvisat 16.4.2022. <https://kuurojenliitto.fi/sv/om-oversattning/>
- Finlands grundlag, 1999/731. Finlex. Hänvisat 10.5.2022. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Hedén, Johan, Hoyer, Karin, Londen, Monica, Wenman, Lena, Westerholm, Håkan & Östman, Jan-Ola 2005. Finlandssvenska teckenspråkiga idag. I FinSSL- Finlandssvenskt teckenspråk. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur. Helsingfors universitet.
- Hoyer, Karin 1999. Variation i teckenspråk – en studie av släktskapsterminologi i teckenspråket hos finlandssvenska döva. Pro gradu-avhandling. Helsingfors universitet.
- Hoyer, Karin 2002. Det finlandssvenska teckenspråket – ett av våra minsta minoritetsspråk. Språkbruk. Hämtad 8 Maj 2022. <https://www.sprakbruk.fi/-/det-finlandssvenska-teckenspraket-ett-av-vara-minsta-minoritetssprak>
- Hoyer, Karin 2004. The Sociolinguistic Situation of Finland-Swedish Deaf People and Their Language, Finland-Swedish Sign Language. I To the lexicon and beyond. Sociolinguistics in European deaf communities. Van Herreweghe Mieke & Vermeerbergen Myriam (red). Gallaudet University press. Washington, D.C.
- Hoyer, Karin 2005. Vi kallade dem Borgåtecken. Det finlandssvenska teckenspråket igår och idag. I FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk. Östman, Jan-Ola (red). Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.
- Hoyer, Karin 2011. Teckenspråk och datainsamling – metoder och utmaningar. Helsingfors universitet: Nordica. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/29202/Studie_D.pdf?sequence=3&isAllowed=y

- Ingo, Rune 1990. Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännöstieteeseen. Werner Söderström Osakeyhtiö. Juva.
- Ingo, Rune 2013. Översättning som forskningsområde. I Från ett språk till ett annat, Om översättning och tolkning. Språkrådet. Norstedts. Falun.
- Institutet för de inhemska språken 2021. Finlandssvenskt teckenspråk. Webbplats. Hänvisat 13.4.2022. https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprak_i_finland/teckensprak
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Oy Finn Lectura Ab. Helsinki.
- Kauppi, Inga, 2016. Tolkning på finlandssvenskt teckenspråk. Självstudiematerial för teckenspråkstolkar. Humanistiska yrkeshögskolan. Examensarbete. Hämtad 9.5.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/109718/Kauppi_Inga.pdf?sequence=1&isAlloisA=y
- Kimmelman, Vadim 2014. Information structure in Russian Sign Language and Sign Language of the Netherlands. Doktorsavhandling. University of Amsterdam. Hämtad 9.5.2022. https://pure.uva.nl/ws/files/2440518/152471_Thesis.pdf
- Kohlemainen, Leena 2013. Käännöstiede ja kontaktlingvistiikka kohtaavat. I Kielten vertailun metodiikka. Kohlemainen, Leena & Miestamo, Matti & Nordlund Taru (red). Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsingfors.
- Kohlemainen, Leena & Miestamo, Matti & Nordlund Taru 2013. Johdanto: kielten vertailun tutkimusmenetelmänä kieli- ja käännöstieteessä. I Kielten vertailun metodiikka. Kohlemainen, Leena & Miestamo, Matti & Nordlund Taru (red). Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsingfors.
- Kronlund-Saarikoski, Karin & Hoyer, Karin (red.) 2002: Se vårt språk! – Näe kielemme! Finlandssvenskt teckenspråk 38 ordboksartiklar. Finlands Dövas Förbund r.f. & Forskningscentralen för de inhemska språken. Tummavuoren kirjapaino. Helsingfors.
- Livs, 2022. Lev i vårt språk. Humanistiska yrkeshögskolan. Hänvisat 16.4.2022. <http://livs.humak.fi/>
- Mesch, Johanna, 2006. Påminner nationella teckenspråk om varandra? I Teckenspråk: Sociala och historiska perspektiv. Hoyer, Karin & Londen, Monica & Östman Jan-Ola (red). Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.
- Miestamo, Matti 2013. Kielten vertailu kielitypologisessa tutkimuksessa. I Kielten vertailun metodiikka. Kohlemainen, Leena & Miestamo, Matti & Nordlund Taru (red). Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsingfors.
- Sandman, Erika 2013. Vertailu kielitypologisessa tutkimuksessa. I Kielten vertailun metodiikka. Kohlemainen, Leena & Miestamo, Matti & Nordlund Taru (red). Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsingfors.
- Sorvali, Irma 1983. Översättandes teori och praktik. Oy Gaudeamus Ab. Helsingfors.
- Teckenspråkslagen, 2015/359. Finlex. Hänvisat 10.5.2022. <https://finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150359>
- University of Central Lancashire, 2022. Sign Language in UNESCO's Atlas of the World's Languages in Danger Project. Hänvisat 9.5.2022. <https://www.uclan.ac.uk/research/activity/atlas-of-world-languages-in-danger>

- Wallvik, Birgitta, 2005: Du måste vara döv för att förstå. Finlandssvenska dövas fotspår i historien. Österbottningen. Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. Helsingfors.
- Wenman, Lena 2021. Översättningsutmaningar i finlandssvenskt teckenspråk – en autoetnografisk studie. Humanistiska yrkeshögskolan. Hämtad 9.5.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/508572/Wenman_Lena.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Östman, Jan-Ola, 2005. Om teckenspråk, teckenspråk och minoriteter. I FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk. Östman Jan-Ola (red). Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur. Helsingfors universitet.

BILAGOR

Bilaga 1: Länkar till videor som används i uppgiften

Så här röstar du på valdagen: <https://www.youtube.com/watch?v=sG-u2Cb9sw4&t=10s>

Näin äänestät vaalipäivänä: https://www.youtube.com/watch?v=rjGKW5t3_Jg&t=5s

Statsministerns uppgifter: https://www.youtube.com/watch?v=wqjxuV_2MK4&t=4s även publicerad på <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/paaministerin-tehtavat/>

Pääministerin tehtävät: https://www.youtube.com/watch?v=wqjxuV_2MK4&t=4s Även publicerat: <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/paaministerin-tehtavat/>

Välfärdsområdesvalet 2022 på finlandssvenskt teckenspråk:

<https://www.youtube.com/watch?v=W-aEaa45kJo&t=16s>

Aluevaalit 2022 suomalaisella viittomakielellä: <https://www.youtube.com/watch?v=cjkkbcyqD4&t=17s>

Brådskanie vård och stöd som trygghet (på teckenspråk):

<https://www.youtube.com/watch?v=f498juHnm5A&t=35s>

Kiireellinen hoito ja tuki turvana (viittomakielinen): https://www.youtube.com/watch?v=Ix_1rsTS788&t=32s

Vad är social och hälsovårdsreformen (på teckenspråk):

https://www.youtube.com/watch?v=Ix_1rsTS788&t=32s

Mikä on sote-uudistus? (viittomakielinen): <https://www.youtube.com/watch?v=qttDZdBdv1c&t=90s>